

РЕЦЕНЗИЯ

от Станислав Димитров Петков, доцент д-р във Висшето училище по застраховане и финанси - София

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване” във Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) – София

Автор: Николай Лазаров Лазаров

Тема: „Иновации в банкирането на дребно и приложението им в България“

Научен ръководител: проф. д-р Даниела Бобева

1. Общо описание на представените материали

Определен съм за член на научното жури по процедурата за защита на дисертационен труд на докторант Николай Лазаров Лазаров за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване” във Висшето училище по застраховане и финанси–София (ВУЗФ) със заповед на Ректора на ВУЗФ проф. д.ю.н. Борис Велчев № 89/05.04.2022 г.

Темата на дисертационния труд е „Иновации в банкирането на дребно и приложението им в България“. Научен ръководител на докторанта е проф. д-р Даниела Бобева. Дисертацията е на български език.

Докторантът е представил следните материали във връзка с процедурата:

- дисертационен труд;
- автореферат – на български език и на английски език;
- справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3. 8. Икономика;
- списък на публикациите по темата на дисертационния труд;
- публикации по темата на дисертационния труд;
- автобиография;
- заповед на ректора на ВУЗФ за определяне на научното жури по процедурата за защита.

Материалите се характеризират с пълнота.

2.Кратки биографични данни за докторанта

Докторантът Николай Лазаров Лазаров притежава магистърска степен по Международно управление от Университета „Ас. Златаров“, Бургас. Впоследствие през 2010 г. придобива EMBA от Cotrugli Business School.

Николай Лазаров придобива значителен опит от над 17 години в банкирането като работи в Райфайзенбанк България повече от 10 години и повече от 7 години в Пощенска банка. Заема различни позиции като от 2019 г. е директор дирекция Продажби.

3.Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Избраната от автора тематика е изключително актуална – иновациите, тяхната роля в дейността на финансовите институции, новите технологии и тенденциите в банкирането. Авторът правилно е обосновал актуалността и значимостта на темата.

В изследователския си труд Николай Лазаров ясно формулира теза, хипотези, цели, задачи, обект и предмет на изследването. Основната изследователска теза, която се защитава, е, че иновациите и технологичното развитие се превръщат в значим фактор за съществена промяна на конвенционалното търговско банкиране. Във връзка с основната теза на изследването са формулирани и се проверяват две хипотези. Първата хипотеза е: иновациите в банкирането и новите технологични решения променят съществено бизнес модела в традиционното банкиране на дребно. Втората хипотеза е: технологичните иновации съществено повлияват върху рентабилността и ефективността на банките. В допълнение, авторът проверява хипотезата дали необходимостта от значителни по размер инвестиции за реализирането на дигитална трансформация на банките резултира в промяна на стратегиите на банките в банкирането на дребно.

Считам, че докторантът коректно е формулирал тезата и хипотезите. Налице е съответствие на тема, теза, хипотези, структура, изложение и изводи в изследването. В допълнение, коректно са описани прилаганата методология, периодът, който обхваща изследването и анализирания данни. Би могло авторът да формулира ограничителна рамка и да опише източниците на ползвана информация.

4. Познаване на проблема

Докторантът Николай Лазаров демонстрира задълбочени познания и значителен практически опит по отношение на изследваните от него въпроси. Той има собствено мнение по изследваната проблематика, формулира проблемите в областта, извършва анализ, извежда изводи и предлага насоки за решения. Запознат е и в теоретичен план с разглежданата от него проблематика. Авторът е приложил корелационен анализ и емпирично изследване.

5. Методика на изследването

Методиката на изследването е представена на стр. 13-14 в труда. Съгласен съм с описаната от автора методика, приложена при извършване на изследването. Авторът е приложил традиционни научни методи. Положително за изследването е прилагането на два специално разработени иконометрични модели. Докторантът е изследвал научни източници по темата, нормативна уредба и статистическа информация. Извършен е контент анализ и

сравнителен анализ на бизнес стратегиите на банките като са изведени общи критерии за систематизиране и класифициране на емпирични показатели. Докторантът прилага корелационни иконометрични анализи за влиянието на иновациите върху административните разходи, разходите за заплати и приходите от такси и комисиони на банките. Чрез целенасочен избор на променливи величини, изразяващи приложените иновативни решения, и посредством корелационен модел е оценено влиянието им. Чрез подобна методология са изследвани и оценени факторите, влияещи върху отпускането на потребителски и жилищни кредити.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 245 страници. Основното изследване е от 212 страници, на 15 страници са посочени ползваните източници и на 18 страници са описани две приложения. Работата е структурирана в Увод, Три Глави, Изводи и Закljučения, Използвана Литература и Приложения. Приложенията са две на брой, в обем от 18 страници. В началото на работата са описани включените фигури, таблици, както и използваните съкращения. Броят на включените илюстрации е общо 71, в това число 62 фигури и 9 таблици.

Трудно е да се прецени броят на ползваните литературни източници, тъй като те не са номерирани, не са подредени в различни групи и на някои от тях се повтарят. Независимо от това, може да се направи извод, че авторът е ползвал значителен брой източници на информация. Цитатите на ползваните източници са вътре в текста, а не под линия. Въпреки това, може да се направи извод, че докторантът коректно е цитирал ползваните източници и са извършени значителен брой цитати и препратки.

Техническите изисквания за изготвяне на дисертационен труд са в голямата си степен спазени от докторанта.

Уводът представя накратко идеята на автора и представлява много добро въведение в проблематиката. В увода са дефинирани обекта, предмета, тезата, хипотезите, целта и задачите на изследването, както и приложената методология.

Глава Първа е озаглавена „Формиране, определяне и управление на иновациите“. В Първа Глава се изследва теорията в областта на иновациите. Обемът на Първа Глава е 92 страници. Тази част от изследването е структурирано в четири точки. Съществува известен дисбаланс между отделните точки – техният обем варира от 13 страници до 45 страници. Прави впечатление, че в края на главата не са изведени изводи и обобщение. Съществува

разлика между посочените точки в съдържанието и в същинското изследване на дисертацията, като например точка 2. В тази глава докторантът изследва същността на иновациите, управлението на неиновационната дейност и иновациите в банкирането на дребно. Авторът систематизира и класифицира видовете банкови иновации. Описани са различните финансови технологии и приложението им в банкирането на дребно.

Глава Втора е озаглавена „Иновации и развитие на българския пазар при кредитирането на дребно, потребителски и жилищни кредити“. В Глава Втора се изследват банковите модели на дистрибуцията и иновациите при кредитирането на домакинствата. Обемът на Глава Втора е 52 страници. Тази част от изследването е структурирано в две точки. Отново липсва баланс между отделните части на главата – първа точка е в обем 35 страници, а втора точка – 17 страници. В Глава Втора е извършен анализ в динамика на жилищното и потребителското кредитиране в България. Според твърдението на автора, за първи път в литературата е направен анализ на подходите при формиране на лихвените нива по жилищните кредити чрез собствен референтен лихвен процент. На анализ са подложени връзките между отпускането на жилищни и потребителски кредити и БВП. Анализът е проведен не само за България, но и за всяка страна от еврозоната. Авторът прилага корелационен анализ за изследване на зависимостта между променливите. Анализираният период е сравнително дълъг - периодът 2004 - 2020 г.

Глава Трета е озаглавена „Оценка на факторите и ефективността на иновационната дейност и дигитализацията на банките в България“. В Глава Трета се изследват факторите, които оказват влияние върху иновационната дейност и нейната ефективност, както и на ролята на дигитализацията за развитието на иновациите в банкирането теорията в областта на иновациите. Обемът на Глава Трета е 47 страници. Тази част от изследването е структурирано в три точки. В тази глава е извършен критичен анализ на съществуващи модели на други автори. Докторантът разработва собствен модел на измерване на ефективността на иновациите чрез използване на статистически инструментариум и ключови индикатори за представяне на банките. Анализира се ролята на дигитализацията за развитието на иновациите в ритейл банкирането в България. Авторът предлага и собствен модел за оценка на факторите, които влияят върху жилищните и потребителските кредити. Изведени са търговските стратегии на определени банки при предлагането на продукти в жилищното и потребителското кредитиране.

Крайт на изследването е озаглавено „Изводи и Заключение“. Обемът е от 7 страници. Заключението съответства на анализа в основния текст от работата.

Представеният дисертационен труд представлява значима разработка на избраната тема. Изследването е изключително задълбочено и всеобхватно. Анализът се характеризира едновременно с теоретичните си аспекти и с практико-приложните си измерения.

Като цяло качествата на дисертационния труд са безспорни. Темата е актуална. Налице е ясно авторско присъствие. На основата на анализа са изведени изводи. Съществува логическа връзка между отделните глави. Изследвани са актуални данни.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Към дисертационния труд е приложен автореферат. На стр. 39 от автореферета са формулирани приносите на дисертационния труд. Изброени са седем научни приноса. Приемам по-голямата част от формулираните от автора приноси. Докторантът формулира пет практико-приложни приноса. Изцяло приемам тези пет практико-приложни приноса.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

За целите на настоящата процедура докторантът е представил общо три самостоятелни публикации по темата на дисертационния труд. Трите публикации са на български език. Общият обем на публикациите е 52 страници. Първата публикация е на тема „Жилищно кредитиране в България – перспективи и тенденции“. Работата е публикувана в Сборник с доклади, представени на Националната студентска и докторантска конференция на тема „Икономически предизвикателства пред България (2021-2023) – устойчивост и рискове“, 23.04.2021 г., ISBN 978-619-7622-05-8, стр. 328-338. Изследването е с обем 11 страници. Втората публикация е на тема „Оценка на факторите, влияещи върху жилищното и потребителското кредитиране в България“. Изследването е в обем 15 страници. Работата предстои да бъде публикувана в сп. „Икономическа мисъл“ към Институт за икономически изследвания при БАН. Представена е служебна бележка от редакцията на списанието, която удостоверява че статията е приета за печат. Третата публикация е на тема „Оценка на факторите и ефективността на иновационната дейност и дигитализация на банките в България“. Работата е в обем 26 страници. Статията е публикувана в сп. „Пари и култура“,

издателство на ВУЗФ. Би било добре докторантът да представи доказателства за публикацията на статията.

Приемам, че представените публикации са по темата на дисертационния труд. С представените публикации докторантът изпълнява националните минимални изисквания за придобиване на ОНС “доктор”.

9. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Докторантът Николай Лазаров изпълнява националните минимални изисквания за придобиване на ОНС “доктор”, заложи в Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав на Р България - присъждат му се 50 точки за дисертационния труд и общо 30 точки за научните си публикации. Общо събраните точки от докторанта са 80 точки.

10. Лично участие на докторанта

От дисертационния труд е видно авторовото отношение към изследваната проблематика. Личи позицията на докторанта по изследваните от него проблеми и неговото активно мнение по тях. Това се дължи на доброто познаване на тематиката, обект на дисертационния труд, както и на специалния интерес на автора към нея.

11. Автореферат

Към дисертационния труд е приложен автореферат – на български и на английски език. Авторефератът е в обем 41 страници. Авторефератът съдържа описание на основните характеристики на дисертационния труд, структура и съдържание на труда, обобщено представяне на дисертацията, приноси на изследването, публикации по темата на дисертацията и декларация за авторство и липса на плагиатство.

Авторефератът съдържа някои разлики с представения дисертационен труд. Например посочено е малко по-различно заглавие „Иновации в банкирането на дребно и приложението им в България – перспективи и тенденции“, докато посочената тема в дисертационния труд е „Иновации в банкирането на дребно и приложението им в България“. Приемам разликата за техническа грешка.

Авторефератът на дисертационния труд е изготвен в съответствие с възприетите за подобен род научни разработки изисквания. Той достатъчно добре илюстрира основните положения в дисертационния труд.

12. Критични забележки и препоръки

Наред с достойствата на труда бих формулирал някои бележки и предложения към автора. Работата би се подобрила, ако се направи сравнение с практиките и тенденциите в иновациите при банкирането на дребно в други страни от ЕС. Достоинство би било да се анализират успешни практики и неуспешни практики и примери от иновациите при банкирането на дребно. Добре е подобен род научни изследвания да бъдат по-добре оформени, да се избягват технически грешки. В допълнение, положително е в дисертацията да има относителен баланс между отделните части на изследването. На следващо място, би следвало изводите да следват всяка глава, а не в края на изследването. Положително би било авторът да заема по-ясна лична позиция, да присъства в по-голяма степен критичен анализ.

13. Лични впечатления

Нямам лични впечатления от докторанта, освен придобитите в хода на настоящата процедура.

14. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на докторанта да продължи по-задълбочено и критично изследване на избраната от него тема, тъй като тя е актуална и ще продължава да бъде във фокуса на обществения интерес и в следващите години.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение на гореизложеното, давам своята **положителна оценка** за дисертационния труд, автореферата, постигнати резултати и приноси, както и за научните публикации на докторант Николай Лазаров и **предлагам на почитаемото научно жури да му присъди**

образователната и научна степен “доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3. 8. Икономика; докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване” във Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) – София.

14.05.2022 г.

Рецензент:

доц. д-р Станислав Димитров